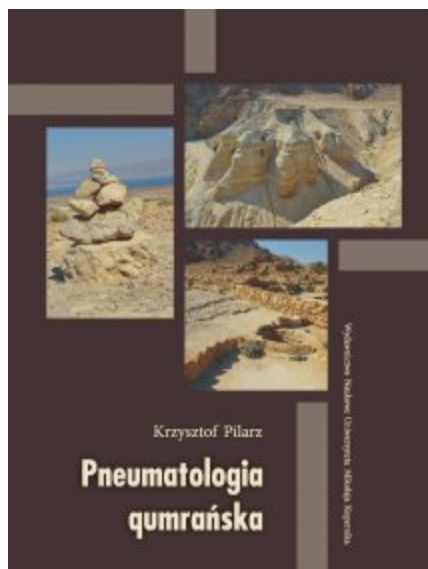

Pneumatologia qumrańska - Krzysztof Pilarz

Od zapoczątkowanych pod koniec lat czterdziestych ubiegłego wieku odkryć w pobliżu Khirbet Qumran minęło już ponad 60 lat. W tym okresie qumrańskie manuskrypty zdążyły zainteresować sobą ogromne rzesze uczonych, głównie biblistów, filologów i archeologów, szybko zdobywając sobie miano największego odkrycia archeologicznego XX w.

Od zapoczątkowanych pod koniec lat czterdziestych ubiegłego wieku odkryć w pobliżu Khirbet Qumran minęło już ponad 60 lat. W tym okresie qumrańskie manuskrypty zdążyły zainteresować sobą ogromne

rzesze uczonych, głównie biblistów, filologów i archeologów, szybko zdobywając sobie miano największego odkrycia archeologicznego XX w.

Krzysztof Pilarz

Pneumatologia qumrańska

rok wydania: 2015

wydawnictwo: Wydawnictwo Naukowe UMK

Od zapoczątkowanych pod koniec lat czterdziestych ubiegłego wieku odkryć w pobliżu Khirbet Qumran minęło już ponad 60 lat. W tym okresie qumrańskie manuskrypty zdążyły zainteresować sobą ogromne rzesze uczonych, głównie biblistów, filologów i archeologów, szybko zdobywając sobie miano największego odkrycia archeologicznego XX w.[1] Stały się także obiektem sporów nie tylko naukowych, ale i politycznych, jako że sytuacja w Palestynie była wówczas, podobnie

zresztą jak obecnie, bardzo napięta. Wykorzystując zainteresowanie zwojami, sformułowano przynajmniej kilka chwytliwych komercyjnie teorii spiskowych, których obecnie, kiedy niemalże wszystkie manuskrypty są dostępne dla badaczy, raczej nikt nie traktuje już poważnie[2]. Pytania na temat związku manuskryptów qumrańskich z chrześcijaństwem, jakkolwiek w dalszym ciągu interesujące i czekające na coraz lepiej doprecyzowane odpowiedzi, nie mają już tej sensacyjnej siły, co jeszcze 20 lat temu. Pomimo to przedmiot interdyscyplinarnej dziedziny nauki zajmującej się badaniami w Qumran, zwanej qumranologią (lub qumranistyką), nie utracił nic ze swojej niezwykłości. Przeciwnie – od 2005 r. dysponujemy niemalże całą zawartością odkrytej w grotach biblioteki, są systematycznie udoskonalane rekonstrukcje poszczególnych kompozycji, a literatura przedmiotu ciągle rośnie, przechodząc od kwestii ogólnych do bardziej szczegółowych.

W ten nurt wpisuje się obecna praca. Z założenia ma ona stanowić introdukcję w zagadnienia dotyczące qumrańskiej pneumatologii, przedstawiając je w sposób skondensowany, a jednocześnie z zastosowaniem metodologii naukowej. Niewielka objętość książki z jej rozbudowaną zawartością merytoryczną ma ułatwić Czytelnikowi zapoznanie się z meritum zagadnienia, łącząc tym samym cechy zawężonego tematycznie kompendium z przystępnością przekazu i aparatem naukowym[3]. Na polskim rynku publikacji qumranologicznych przykładem takiego podejścia badawczego (i popularyzatorskiego zarazem) jest książka Antoniego Troniny *Biblia w Qumran*, pomyślana jako dopełnienie i uszczegółowienie prac qumranologicznych Piotra Muchowskiego[4], zwłaszcza dokonanych przez niego tłumaczeń tekstów źródłowych oraz tomu komentarzy[5].

Przyczynkiem do obrania takiego, a nie innego tematu stała się chęć przybliżenia Czytelnikom qumrańskich koncepcji pneumatologicznych, które są niejednokrotnie pomijane w studiach dotyczących zarówno koncepcji staro-, jak i nowotestamentalnych. Tymczasem ich bogactwo oraz czas napisania tym bardziej zachęcają do tego, aby się nad nimi pochylić. Oczywiście musimy sobie zdawać sprawę z ich niejednorodności, stąd konieczne są dwie uwagi. Po pierwsze, zawartość biblioteki qumrańskiej jest bardzo różnorodna pod względem tematycznym i z całą pewnością nie wszystkie teksty miały za autorów mieszkańców leżącego w pobliżu grot osiedla. Po drugie, są one datowane na III w. p.n.e.–I w. n.e., a więc na okres szczególnie interesujący dla żydowskiej religii i kultury. Mentalność semicka ze swym językiem i obrazowością spotykała się wówczas ze światopoglądem helleńskim (a następnie rzymskim), ekskluzywistyczne koncepcje wybrania i przymierza natomiast zostały wystawione na próbę w obliczu urzeczywistnianej przez Greków otwartej, a przy tym i pluralistycznej wizji świata. Skutkować to musiało przynajmniej w niektórych przypadkach powrotem do własnych korzeni oraz podejmowaniem działań zmierzających do obrony swojego dziedzictwa przed obcymi wpływami[6], co znajduje potwierdzenie w wielu qumrańskich kompozycjach[7]. Po trzecie wreszcie, niektóre z tych dzieł w ustępach zawierających odniesienia do ducha stanowią jakoś samą w sobie i mogą być rozpatrywane jako egzystencjalna interpretacja tekstów starotestamentalnych – będziemy o nich mówić w dalszej części pracy.

Musimy tu poczynić ważne uwagi natury metodologicznej. Obecne przedłożenie ma pełnić funkcję wprowadzającą, stąd też z pewnością nie przedstawi tematu w sposób tak dogłębny, jak życzyłby sobie niejeden odbiorca. Jego celem jest pogłądowe ukazanie treści

pneumatologicznych obecnych w qumrańskich manuskryptach, a tym samym udzielenie odpowiedzi na pytanie: jaką pneumatologię zawierają qumrańskie manuskrypty?W pracy tej jako punkt wyjścia obrany został termin $\chi; \Psi$, który dla pneumatologii hebrajskiej jest kluczowy, nie będziemy się jednak ograniczać tylko do niego, aby przedstawić dotyczące jej treści. Sam sposób rozumienia pneumatologii jest w tym miejscu bardzo szeroki, co też szczegółowo zostanie przedstawione w pierwszym rozdziale. Obok tego rozszerzenia tematycznego napotka jednak Czytelnik i zawężenie – otóż będą tutaj zaprezentowane teksty starotestamentalne i niebiblijne, ale w tym drugim przypadku nie będziemy uwzględniać kompozycji znanych już z innych niż qumrańskie odkryć, z których trzeba wymienić przynajmniej Księgę Jubileuszów i Corpus Henochicum, które zostały w Qumran nie tylko poświadczone, ale i cieszyły się dużym zainteresowaniem mieszkańców osiedla, na co wskazują liczba znalezionych odpisów.

Do tej pory zagadnienie pneumatologii qumrańskiej nie spotkało się z dużym zainteresowaniem ze strony badaczy, chociaż trzeba wskazać na przynajmniej trzy publikacje poświęcone użyciu terminu $\chi; \Psi$ w tekstach starotestamentalnych oraz qumrańskich. Dla qumranologa szczególnie wartościowe opracowania to: *The Meaning of ruah at Qumran* Arthura E. Sekkiego[8] oraz artykuł Arnolda A. Andersona *The Use of "Ruah" in 1QS, 1QH and 1QM*[9]; dobrą introdukcją na temat $\chi; \Psi$ w Biblii hebrajskiej, z paralełą do nowotestamentalnego pneu/ma, jest praca Williama R. Schoemakera, *The Use of $\chi; \Psi$ in the Old Testament and of PNEU/MA in the New Testament*[10]. W języku polskim artykuł dotyczący omawianego zagadnienia napisał Hubert Ordon *Pneumatologia qumrańska*[11].

W niniejszym opracowaniu jako metodę zastosowano wewnętrzną i zewnętrzną analizę tekstów oraz hermeneutykę w jej ujęciu humanistycznym (tzw. metoda triangulacyjna, ze szczególnym uwzględnieniem rozumienia i interpretacji)[12]. W przypadku tekstów natchnionych przyjęto także standardowe metody pracy z Biblią (hermeneutykę i egzegezę biblijną, w tym analizę diachroniczną i synchroniczną, a także narratywną, semiotyczną i semantyczną, by wymienić te najczęściej spotykane), chociaż wpisują się one w najszersze rozumienie hermeneutyki.

Głównymi materiałami źródłowymi w niniejszej pracy będą następujące pozycje bibliograficzne:

- E. Tov, N.B. Reynolds, K. Heal i in., *The Dead Sea Scrolls Electronic Library*, Leiden 2006 (pełna dokumentacja fotograficzna niebiblijnych manuskryptów qumrańskich wraz z proponowaną rekonstrukcją tekstu oraz ujednoczoną transkrypcją dokumentów zapisanych w paleohebrajskim na standardowe pismo kwadratowe, używane w *Biblia Hebraica Stuttgartensia*; dodatkowo zawiera proponowane rozwiązania w kwestii znaków diakrytycznych oraz tłumaczenie angielskie); program zakupiony w ramach grantu UMK 490-NP / UMK 332-NP,
- D.W. Parry, E. Tov (ed.), *The Dead Sea Scrolls Reader*, komplet woluminów:

a) vol. 1: *Texts Concerned with Religious Law*, Leiden–Boston 2004,

b) vol. 2: *Exegetical Texts*, Leiden–Boston 2004,

c) vol. 3: *Parabiblical Texts*, Leiden–Boston 2005,

d) vol. 4: *Calendrical and Sapiential Texts*, Leiden–Boston 2004,

e) vol. 5: *Poetical and Liturgical Texts*, Leiden–Boston 2004,

f) vol. 6: *Additional Genres and Unclassified Texts*, Leiden–Boston 2005.

- M.G. Abegg Jr., *Qumran Sectarian Manuscripts (with morphological tags)*, BibleWorks 7 add-on module, 2001 (tekst oraz proponowany zapis diakrytyczny).
- Polskie wydanie tekstów wraz z komentarzami:

a) P. Muchowski, *Rękopisy znad Morza Martwego. Qumran-Wadi Murabba'at-Masada- Nachal Chewer*, Kraków 2000.

b) P. Muchowski, *Komentarze do rękopisów znad Morza Martwego*, dwa wydania: Kraków 2000; Poznań 2005 (wydanie drugie, rozszerzone i poprawione).

- W ramach analiz opierających się o treści zawarte w tekstach stanowiących kanon Biblii Hebrajskiej:

a) M. Abegg Jr., P. Flint, E. Ulrich, *The Dead Sea Scrolls Bible. The Oldest Known Bible Translated for the First Time into English*, San Francisco 1999; książka zakupiona w ramach grantu UMK 490-NP.

b) K. Elliger, W. Rudolph, *Biblia Hebraica Stuttgartensia*, edycja elektroniczna w BibleWorks 7 oparta na wyd. 4 z 1983 roku.

c) H. Van Dyke Parunak, R. Whitaker, E. Tov i in., *Biblia Hebraica Stuttgartensia with Westminster 4.2 Morphology*, electronic ed., Stuttgart 2004.

Praca składa się z czterech rozdziałów, nie licząc wstępu i zakończenia. Dwa pierwsze rozdziały pełnią funkcję wprowadzającą w zagadnienia merytoryczne. W rozdziale pierwszym zostanie zaprezentowany zakres rozumienia pojęcia „pneumatologia”, który będzie fundamentem dalszych rozważań. W rozdziale drugim będą podane podstawowe informacje dotyczące zawartości i klasyfikacji zawartości qumrańskiej biblioteki, stanowiącej nasz materiał źródłowy. Rozdziały trzeci oraz czwarty, najobszerniejsze w pracy, stanowią najważniejsze jej części. Rozdział trzeci ma za zadanie wnikliwie przedstawić sposób użycia x;Wr w Biblii Hebrajskiej, jako że większość należących do biblioteki qumrańskiej tekstów było zainspirowanych znanymi już nam ze Starego Testamentu księgami, zwłaszcza Pięcioksięgiem, Księgą Izajasza i Psalmami. Rozdział czwarty będzie stanowić wybiórczą analizę treści niektórych kompozycji niebiblijnych pod kątem pneumatologicznym. Pracę zamyka zakończenie, stanowiące podsumowanie dokonanych rozważań. Dla osób zainteresowanych samodzielnym badaniem treści manuskryptów załączono obszerną konkordancję z oryginalnym tekstem wersetów, w których występuje םוּר.

Jest to wstęp do książki *Pneumatologia qumrańska*

[1] Obszernie historię odkryć opisuje J. C. VanderKam, *Manuskrypty znad Morza Martwego*, tłum. R. Gromacka, Warszawa 1996; tenże, *Wprowadzenie do wczesnego judaizmu*, tłum. P. Krupczyński, Warszawa 2006, s. 175-192.

[2] Z teoriami tymi, jak też z ich krytyką, mógł zapoznać się także Czytelnik polskojęzyczny. Pierwsze znajdują się w książkach: M. Baigent, R. Leigh, *Zwoje znad Morza Martwego. Historia pewnego oszustwa*, tłum. M. Fedyszak, Warszawa 1994; B. Thering, *Jezus mężczyzną*, tłum. J. Markiewicz, Warszawa 1995. Niedorzeczności i przekłamania znajdujące się w tych pozycjach demaskuje praca: O. Betz, R. Riesner, *Jezus, Qumran i Watykan*, tłum. R. Kiełbasińska, Kraków 1996.

[3] W literaturze anglojęzycznej dotyczącej qumranologii ciągle jeszcze panuje tendencja do tworzenia bądź bardzo obszernych prac naukowych, opatrzonych bogatym aparatem krytycznym, bądź też do tworzenia dzieł mniejszych, ale pozbawionych tego aparatu. Przykładem takich mniejszych prac jest chociażby książka T. Lima, *The Dead Sea Scrolls: a Very Short Introduction*, New York 2005.

[4] Zob. A. Tronina, *Biblia w Qumran*, Kraków 2001, s. 9.

[5] P. Muchowski, *Rękopisy znad Morza Martwego. Qumran – Wadi Murabba'at – Masada – Nachal Chewer*, Kraków 2000; tenże, *Komentarze do rękopisów znad Morza Martwego*, Kraków 2000; tenże, *Komentarze do rękopisów znad Morza Martwego*, wyd. 2, poszerzone i poprawione, Poznań 2005.

[6] Doskonałym i łatwo dostępnym świadectwem pozostają 1-2 Mch.

[7] Zob. np. 1QpHab; 1QM; 11QT.

- [8] A. E. Sekki, *The Meaning of ruah at Qumran*, Atlanta–Georgia 1989.
- [9] A. A. Anderson, “The Use of »Ruah« in 1QS, I QH and 1QM”, *JSS*7(1962), s. 293-303.
- [10] W. R. Schoemaker, *The Use of x;Wr in the Old Testament and of PNEU/MA in the New Testament*, Menomine–Michigan 1904.
- [11] H. Ordon, „Pneumatologia qumrańska”, „Roczniki Teologiczne” 40 (1993), z. 1, s. 69-78.
- [12] Obszerny opis zastosowanych metod: K. Pilarz, *Wychowanie we wspólnocie z Qumran*, Kraków 2013, s. 22-38.